

O SPOŠTOVANJU DO AVTORJA

Svet se je zblížal, to čutimo danes tudi v revialnem življenju. Redkokatera revija je še zaprta v svoj ozki krog, skoraj povsod je opaziti vsaj občasno ali pa tudi stalno sodelovanje avtorjev z raznih koncev sveta, naj gre že za izvirne prispevke ali za prevode njihovih spisov iz drugih revij ali za odlomke iz njihovih večjih del.

So far so good. Táko mednarodno sodelovanje pa seveda nalaga uredništvom neke nove dolžnosti, ki jih nekoč niso bremenile. Če že vpeljujejo novo ime, tujega sodelavca, ga morajo svojim bravcem predstaviti, vsaj na kratko, to terja skorajda že vljudnost, še bolj pa ozir na bravece, ki bodo gotovo želeli kaj zvedeti o novem imenu. Zato se je v večini revij po svetu uveljavila navada, da na posebnem mestu — bodisi ob prispevkih samih ali na posebni strani revije — predstavljajo nova imena in povedo tudi kako besedo o objavljenem prispevku.

Pri nas to sodelovanje še ni toliko razvito, da bi bila potrebna za predstavljanje posebna stran. Vendar le preradi pozabljamo tudi na nekaj spremnih vrstic ob prispevku samem in dostikrat se bravec upravičeno jezi, ko ga imajo uredništva za bitje, ki se je že povsem oteslo vsakdanje radovednosti. Sicer pa res ne gre samo za radovednost, saj beremo kak članek s čisto drugačnim razumevanjem, če nam je znano, kdo in kakšen avtor ga je napisal.

Cloveka še posebno zbode, kadar táko pojasnilo manjka prav tam, kjer bi bilo najbolj potrebno. V 16. številki *Perspektiv* se je med sodelavci na lepem znašel Günther Anders s prispevkom *Prividni svet televizije*. Sredi bolj ali manj splošnega občutka veselja, ko »vidiš, kam smo že prišli današnji dan«, da spregovorimo z besedami Faustovega učenca, zveni ta članek kot huda disonanca, ki na lepem zbuja dvome prav nad tem, kar se je zdelo taka pridobitev novih časov, in avtor vidi prav črno tam, kjer smo vajeni gledati belo in rožnato. To je, lahko bi rekli, hud poper, ki ga nihče ne bo kar zlahka prenesel. Menda ni braveca, ki bi se ob tem ne vprašal, kdo neki je zapisal tako izzivalne misli. Lahko da je prevajavcu teh misli in uredništvu ime Günther Anders znan pojem, povprečnemu bravcu slovenske revije nikakor ni. (To se utegne spremeniti čez leto ali kaj, ko bo ena izmed slovenskih založb izdala Andersovo korespondenco s pilotom, ki je vrigel bombo na Hirošimo. Do tedaj pa gotovo velja, kar smo rekli.) In vendar v vsej številki ni najti nobene besede ne o avtorju ne o prispevku.

Stvar pa je celo hujša, kot se zdi na prvi pogled. *Prividni svet televizije* namreč ni zaključen članek, temveč del eseja iz knjige *Die Antiquiertheit des Menschen*, ki jo je G. Anders objavil leta 1956. Drugi izmed štirih esejev, ki sestavljajo knjigo, ima naslov *Svet kot fantom in matrica* s podnaslovom *Filozofska premišljanja o radiu in televiziji*, in samó prvo izmed petih poglavij tega eseja je bolj ali manj podano v prevodu z zgornjim naslovom. Pravimo bolj ali manj, ker so izpuščeni ne samo uvodni in trije zaključni paragrafi, temveč tudi marsikak (resda po navadi nebistven) odstavek ali stavek sredi prevedenega. Kaj mar ne bi bila spodobnost, da ne rečemo poštenost, terjala, da se v spremni besedi pove vse o teh močnih posegih v avtorjevo besedilo?

Priznati je treba, da se te okrnitve skorajda ne čutijo, esej, če mu lahko še tako rečemo, se zdi le zaokrožen. Vendar to nikakor ni prirejevavčeva, temveč avtorjeva zasluga. Ob izidu knjige je nemška kritika menda soglasno ugotovila,

kako brez primere bistroumna je avtorjeva analiza obravnavanih pojavov, tako da je vsak esej skoraj bolj zbirka aforizmov in duhovitih misli; zato celota ne izgubi toliko, če kaj odpade. Hkrati pa je kritika tudi čutila, da je ta »kritika kulture« namenoma priostrena do skrajnih mej; da avtorju ne gre toliko za spoznanje objektivne resnice, kolikor za to, da bravca zdrami iz otopenosti in ga opozori na neke neugodne pojave, katerih se sploh ne zaveda. Kot svoje poglavitno orožje uporablja avtor pri tem pretiravanje, tako da marsikake njegove misli ni vzeti za spoznanje, temveč za izzivanje bravca, njegove miselne lenobe in zazibanosti v »srečni novi svet«. Ta »provocirajoči« značaj Andersovega pisanja bi bil še en razlog več, da dobijo njegove misli káko spremeno besedo.

Sicer pa, ko smo že pri dolžnostih do avtorja, dodajmo, da se mu tu ni najboljše godilo. Da mu je prirejevalec in prevajalec ostal marsikaj dolžan. Andersovi eseji so napisani v bogatem, elegantnem jeziku, polnem duhovitih prispodob, jezikovnih obratov in besednih iger. (G. Anders navsezadnje ni brez izročila, saj je bil njegov oče sloveči psiholog in znanstveni pisatelj William Stern.) Ne moremo zahtevati, naj bi se vse to ohranilo v slovenščini, ampak vendarle je krivica, da se mu je osulo toliko bleska. Nimamo toliko prostora, da bi to svojo trditve obširneje utemeljili, lahko pa navedemo vsaj nekaj zgledov. Že kar prvi podnaslov se glasi pri nas »Moderna množična potrošnja je vsota individualnih opravil«, pri avtorju pa se to bere »*Massenkonsum findet heute solistisch statt*« — kako je daleč od tega elegantnega stavka do okorne poslovenitve! Ali vzemimo zgled žalostno okrnjene misli: »Z drugimi besedami, plačuje, da se lahko prodaja: kupovati mora prav zaslužjenost, ki jo sam pomaga proizvajati« — avtor pa ima: »*Er zahlt also dafür, dass er sich selbst verkauft; selbst seine Unfreiheit, sogar die, die er mitherstellt, muss er, da auch diese zur Ware geworden ist, käuflich erwerben.*« — Ali podobno in še hujše ob koncu prvega paragrafa: »Kajti dandanes dom ni dragocen samo lastniku, temveč tudi lastnikom lastnikov domov — oskrbovavcem radia in televizije, ki preskrbe lastniku doma njegov dnevni obrok« — primerjajte: »*Denn Goldes wert ist er nun nicht für den Eigentümer der die conditionning Suppe auslöffelt; sondern für die Eigentümer der Herdeigentümer: die Köche und Lieferanten, die die Suppe als Hausmannskost vorsetzen.*« Z dodano besedico »samo« (morda po pomoti za »nun«, ki se je zdel »nur«) je tu sploh spremenjena avtorjeva misel. — Iz avtorjevega »*was zwar begreiflich, aber eben eine begreifliche Heuchelei ist*« je nastalo bore »Ta hipokrizija je razumljiva«, pri čemer se človek ob vsej nesreči še sprašuje, od kod se je vzela tujka »hipokrizija«, ko je nima niti avtor. — Anders pravi: »*Wenn das Ferne zu nahe tritt, entfernt oder verwischt sich das Nahe.*« To naj bi bilo: »Če tuje postane domače, postane to, kar je domače, tuje.« — O prihodu televizorskega sprejemnika v hišo Anders duhovito parafrazira Cezarjeve besede: »*er kommt, macht sehen, und hat schon gesiegt*«, torej »pride, daje videti, in je že zmagal«, naš prevod pa pravi: »pride, vidi jo ga, zmaga«. — O zaljubljenih, ki se sprehajata s prenosnim sprejemnikom, trdi naš prevod, da poslušata »glas programa, ki mu sledita kot psa oziroma točneje, ki jima sledi kot par psov«. Tu že besedilo samo kaže, da je nekaj spodrsnilo, saj kako naj en glas sledi kot »par psov«? Avtor pa je rekel sploh nekaj drugega: »*... Stimme des Programms, die sie, einem Hündchen gleich, spazieren führen, richtiger: von der sie sich spazieren führen lassen.*« Torej »vodita glas na sprehod kakor psička, ali bolje: se mu dajeta peljati na

»sprehod«! — Prevod pravi: »Res, bolje je zamolčati, da dandanes radio spremlja pogosto celó ljubezenski akt«, in vendar avtor ni tako sramežljiv, tudi tukaj ne, saj je v resnici zapisal, da tega »svetu ni treba sramežljivo zamolčevati«. Malo naprej primerja avtor radijski sprejemnik z nekdanjo vodnico z baklo, ki je bila priča ljubezenskih užitkov. Razloček naj bi bil po našem prevodu ta, da ta moderna bakla »ne skrbi samo za osvetljavo, ampak tudi za prisrčnost«, medtem ko je Andersova misel »*dass sie ... nicht nur leuchten, sondern auch erhitzen soll*«: ne samo osvetljevati, temveč tudi razgrevati — pač res tudi funkcija bakle, kot se je duhovito domislil avtor, od kod tedaj »prisrčnost«? Včasih bi človek kar mislil, da je imel prevajavec drugo besedilo pred seboj, ko bi podobnost le ne bila prevelika! — Toda »ljubezenski akt je samo najbolj kričeči primer«, beremo naprej. »Ljudje se podobno zabavajo v vsakem položaju, celo kadar delajo.« Oh ne, avtor je zapisal »... *in jeder Situation, ja bei jeder Beschäftigung*«, torej »ob vsaki zaposlitvi«.

Ampak: *sapienti sat*. Podobnih spodrsrljajev in čudno presukanih avtorjevih misli bi lahko našli še lepo vrsto, menda pa je tudi brez tega očitno, koliko pisanega avtorjevega perja je ostalo na prevajavčevi (ali morda kaki drugi) mizi, da smo dobili tako oskuben esej. Spoštovanje do avtorja, ki ga ni pokazalo uredništvo, je ostal dolžan tudi prevajavec. Tudi če si odmislimo vse njegove nerodnosti: takó bogato besedilo, kot je Andersovo, bi zaslužilo prej dopolnila, pojasnila, kot izpuščanje. (Recimo glede besede »*voyeur*«, ki bi jo bilo treba bravcu pojasniti kot »človeka, ki skrit gleda tujo naslado«, namesto da jo je dobil pač v narekovajih.) Ne bi hoteli stvári pripisovati večjega pomena, kot ji v resnici gre. Naključje je pač hotelo, da nam je ena nezvestoba razkrila še drugo, medtem ko sta za spoštovanje avtorja nujni obe zvestobi. Če bodo vsa uredništva pri nas poslej nekoliko bolj skrbela za tako spoštovanje, bodo tudi te vrstice dosegle svoj poglavitni, da ne rečemo edini namen.

—k